
TEMA BROJA: SRBIJA U GLOBALNOM KONTEKSTU

Pregledni naučni članak
Primljen: 29. septembar 2013.

UDC
32:165.6/.8
32:141 O.Nojrat

Bojan Vranić¹

*Univerzitet u Beogradu
Fakultet političkih nauka*

Između levice i „Carinskog rata“: kakva bi bila politička filozofija logičkih pozitivista?²

Apstrakt

Rad pokušava da objasni odnos između filozofije logičkog pozitivizma i političke filozofije. Autor polazi od pretpostavke da se logički pozitivisti nisu bavili političkom filozofijom i da se o tom odnosu može zaključivati samo posredno. Na primeru političkog angažmana logičkih pozitivista u Austriji između dva svetska rata, rad će ispitati da li bi logički pozitivisti bili levo orijentisani i egalitaristički politički filozofi. U drugom delu rada istražiće se Nojratovo viđenje uspeha Srbije u „Carinskom ratu“ i balkanskim ratovima. Na osnovu Nojratove analize, autor će pokazati da bi politička filozofija logičkog pozitivizma težila teorijskom i vrednosnom pluralizmu.

Ključne reči:

logički pozitivizam, *Ballungen*, Carinski rat, Oto Nojrat, pluralizam

¹ Email: bojan.vranic@fpn.bg.ac.rs

² Rad je nastao u okviru naučno-istraživačkog projekta Univerziteta u Beogradu – Fakulteta političkih nauka, *Politički identitet Srbije u regionalnom i globalnom kontekstu*, (evidencioni broj: 179076), koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

Sintagma „logički pozitivizam“ jedna je od najnepoželjnijih u istoriji ljudske misli. Čak i pripadnici *Bečkog kruga*, kao najdosledniji branioci tog filozofskog stanovišta, preferiraju naziv „logički empirizam“. Tragična sudbina, u obliku nacističkog progona, ubistva i emigracije, koja je zadesila članove Bečkog kruga, onemogućila je izvođenje izvornih ideja o reformi nauke i filozofije do kraja. Umesto razvijenih učenja, danas su uglavnom ostali nacrti i rasprave o ujedinjenoj nauci, a često i nekoherentni stavovi o istim filozofskim problemima.³ Stoga, logički pozitivizam zauzima u istoriji dvadesetovekovne misli donekle paradoksalan status. S jedne strane, skoro da ne postoji ozbiljan mislilac koji se bavi strukturom objašnjenja, a da svoju teoriju ne započinje rešavanjem nekog problema iz domena logičkog pozitivizma, ili njegovim dovođenjem do kraja.⁴ S druge strane, čini se kao da program logičkog pozitivizma ima status „vreće za udaranje“.

Logički pozitivizam nastaje kao niz reakcionarnih pokreta, usled krize nauke i filozofije u prvoj polovini XX veka. U širem kontekstu, logički pozitivizam je deo *kasnog prosvetiteljstva* koje počiva na idejama „humanizma i kosmopolitizma, orijentacije koja se zasnivala na razumu i progresu, kao i na socijalnim reformama i ličnoj odgovornosti“.⁵ Obično se kao centar logičkog pozitivizma uzima Beč, u kome su se matematičari, fizičari i filozofi okupljali oko seminara koji je držao Moric Šlik (Moritz Shlick), od 1924. godine, do njegove smrti, 1936. godine.⁶ Seminari su formalno postali poznati kao *Bečki krug*, pet godina kasnije (1929. godine), kada je napisan manifest kruga „Wissenschaftliche Weltauffassung – Der Wiener Kreis“ (*Naučna koncep-*

³ Videti: Staniša Novaković, *Odnos nauke i metafizike u savremenoj analitičkoj filozofiji*, Institut za filozofiju, Beograd, 2002, 95.

⁴ Videti: Alan W. Richardson, „Introduction: Orgins of Logical Empirism“, in: Ronald N. Giere and Alan W. Richardson (eds.), *Orgins of Logical Empiricism*, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1996, p. 1/2.

⁵ Friedrich Stadler, „The Vienna Circle: Context, Profile, and Development“, in: Alan W. Richardson and Thomas Uebel (eds.), *The Cambridge Companion to Logical Empiricism*, Cambridge University Press, Cambridge, 2007, p. 28.

⁶ Iako najaktivniji, Bečki krug nije bio jedini seminar logičkog pozitivizma. Tendencije, slične onima iz Kruga, mogle su se istovremeno prepoznati u Danskoj, Finskoj, Velikoj Britaniji, Nemačkoj i Poljskoj. Najpoznatiji seminar pored Bečkog kruga, nalazio se u Berlinu, gde se grupa naučnika okupila oko Hansa Rajhenbaha, Karla Hempela i Kurta Grelinga. Bliske odnose sa Bečkim i Berlinskim krugom održavali su i pozitivisti poput E. Kaila iz Finske, potom poljski logičari Kazimjež Adjukovič, Jan Lukašjevič i Alfred Tarski. Videti: A. J. Ayer, *Filozofija u dvadesetom vijeku*, Svijetlost, Sarajevo, 1990, str. 166-169; Lešek Kolakovski, *Filozofija pozitivizma*, Prosveta, Beograd, 1972, str. 227/8.

cija svet – Bečki krug) i kada je održan prvi Međunarodni kongres ujedinjene nauke u Pragu.⁷

Logički pozitivizam odigrao je važnu ulogu u razvoju političke filozofije. Danas dominira teza da su kriterijumi smislenosti istraživanja, posebno *načelo proverljivosti*, doveli do smrti političke filozofije, koja se slavno vratila početkom osme decenije XX veka.⁸ Takva teza je donekle paradoksalna, naročito što pregled relevantne literature ukazuje na to da se logički pozitivisti nisu interesovali za pitanja i probleme političke filozofije. O odnosu logičkih pozitivista prema političkoj filozofiji najviše se može saznati analizom radova iz etike, i skromnih doprinosa političkoj ekonomiji. Veza koja se danas pripisuje logičkom pozitivizmu i smrti političke filozofije sumnjive je prirode. Moja ambicija u ovom radu skromnija je od namere da pokažem kako se logički pozitivizam ne može smatrati krivcem za situaciju u kojoj se našla politička filozofija. Umesto toga, želim da rekonstruišem istraživanje iz oblasti politike i društva prema programu logičkog pozitivizma. Važni elementi za takav pokušaj mogu se naći u radovima Oto Nojrata (Otto Neurath). Posebno mesto ću dati njegovoj analizi uspeha Kraljevine Srbije u „Carinskom ratu“ (1906-1911), kao i u balkanskim ratovima.

IMA LI MESTA ZA POLITIKU U FILOZOFIJI LOGIČKOG POZITIVIZMA?

Potreba logičkih pozitivista za izgradnjom nove, naučne, filozofije nije odraz parohijalnih interesa, već dobro ocrtava sliku stanja u tadašnjoj Srednjoj Evropi, koja je bila teško pogođena materijalnim, političkim i kulturnim posledicama Prvog svetskog rata. Nemačko društvo, kako u Vajmarskoj republici, tako i u Republici Austriji, prolazilo je kroz period političke i kulturne modernizacije. Godine nakon završetka Prvog svetskog rata karakterisao je svojevrsan levičarski duh, sa tendencijom da se vajmarsko i austrijsko društvo transformiše u socijaldemokratsko. Potreba za takvom

⁷ *Manifest* je sastavljen u čast Morisa Šlika koji je u tom trenutku držao niz gostujućih predavanja u SAD – Kalifornija. Manifest je napisao Oto Nojrat, a kao urednici su se, osim njega, potpisali Rudolf Karnap i Hans Han. Takođe, Manifest je u naslovu sadržao reč „Weltauffassung“ (konceptija sveta) umesto „Weltanschauung“ (sve-tonazor) kako bi se istakla antimetafizičnost i orijentacija ka naučnom istraživanju. Videti: Friedrich Stadler, „The Vienna Circle: Context, Profile, and Development“, op. cit., p. 14.

⁸ Videti: Rejmond Plant, *Suvremena politička filozofija*, Naklada Jeseneski i Turk, Zagreb, 2002.

vrstom sociostrukturne promene designirana je terminom *Aufbau*.⁹ Koliko je taj termin imao centralnu ulogu u posleratnom periodu Nemačke govori i podatak da je u periodu između dva svetska rata oko sto naučnih časopisa sadržalo u svom nazivu reč „Aufbau“, a vrhunac upotrebe bio je u periodu između 1919. i 1927. god.¹⁰ Prvobitno, *Aufbau* se kao termin koristio u arhitekturi, gde je trebalo da označi početak modernizacije i urbanizacije životnih prostora, prvenstveno kroz izgradnju funkcionalnih radničkih komuna, poput višespratnica, gradskih blokova i sl. Cilj takve arhitektonske revolucije bio je da se „neguje svest o zajedničkom vlasništvu; nova arhitektura bi oslobodila žene od kućnih poslova i iznela u prvi plan *praktičku* racionalnost koja je bila u radničkom nasleđu (...) Arhitektae Crvenog Beča su videle sebe kao graditelje... novog života“.¹¹

Termin *Aufbau* je iz arhitektonskog žargona ubrzo postao jedan od značajnih filozofskih pojmova tadašnjeg nemačkog društva. Pored arhitektonskog, kao i filozofskog značaja, u socio-političkom smislu *Aufbau* predstavlja novi koncept uređenja života i životnih prilika.¹² U tom smislu, izgradnja može da se shvati i kao „preporod“, i to onaj kojim se pomoću materijalnog menja kulturna svest stare kajzerovsko-junkerske Nemačke i habzburške Austrije. *Aufbau* je, dakle, nova materijalistička paradigma, sa ciljem da otkloni sve rezidue starog idealizma. Pridržavajući i modifikacijom termina *Aufbau* verujem da se može pronaći odnos logičkih pozitivista prema politici i političkoj filozofiji.

⁹ *Aufbau* se može prevesti kao „izgradnja“. Međutim, prevod ne obuhvata suštinu onoga što termin na nemačkom znači, kao ni ono za šta su ga logički pozitivisti koristili. Kako bih izbegao nepreciznosti i relativizacije ovog termina, korišću originalan naziv.

¹⁰ Peter Gallison, „Constructing Modernism: The Cultural Location of *Aufbau*“, in: Ronald N. Giere and Alan W. Richardson (eds.), *Origins of Logical Empiricism*, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1996, p. 17.

¹¹ Ibidem, p. 27.

¹² Socijalni karakter arhitekture „Crvenog Beča“ dolazi do izražaja kada se uporedi s arhitekturom koja je odgovarala liberalnim koncepcijama društva. Modernizacija rezidencijalnih prostora u liberalnim društvima, poput onog u Sjedinjenim Državama, podrazumevala je izgradnju stambenih blokova čija je funkcija bila da obezbede smeštaj radnicima između kraja i početka radnog vremena. Funkcionalnost rezidencijalne arhitekture podrazumevala je da stambeni blokovi naglašavaju individualnost i privatno vlasništvo, čime su radnici bili lišeni zajedničkih sadržaja, mogućnosti stvaranja interesnih grupa, kao i komšijske solidarnosti. Koncept „Crvenog Beča“ teži je upravo suprotnom efektu. Videti: George Sabine, „Beyond Ideology“, *The Philosophical Review*, vo. 57., no. 1, p. 16-18.

Logički pozitivisti ne samo da nisu imali nijedan spis iz političke filozofije, već se stiče utisak da su usvojili nezvaničnu politiku da o politici ne govore.¹³ Ipak, logičke pozitiviste ne treba smatrati zamišljenim logičarima i matematičarima, već i aktivnim učesnicima u političkom životu „Crvenog Beča“. Takve aktivnosti bile su uglavnom vezane za edukaciju radničkog stanovništva u okviru „Bečkog programa za obrazovanje odraslih“, gde su predavanja redovno držali Hans Han (Hans Hahn), Fridrih Vajsman (Friedrich Waismann) i Oto Nojrat.¹⁴ Jedan od motiva za takav angažman bila je i predana podrška radničkog pokreta tendencijama da se nakon Prvog svetskog rata austrijsko društvo modernizuje i očisti od ostataka klerikalnih, konzervativnih i desničarskih rezidua. Takve aktivnosti uslovile su da se na logičke pozitiviste gledalo politički. U Trećem rajhu, na logički pozitivizam gledalo se kao na modernistički, materijalistički, levičarski, antiklerikalni i antitradicionalistički filozofski pokret, odnosno kao na sve čega su nacisti želeli da se „oslobode“. Situacija nije bila bolja ni u Austriji. Na Univerzitetu u Beču, *Krug* je skoro bio marginalizovan u okruženju desničarski usmerene nauke i filozofije i svrstan u isti koš sa psihoanalizom, čistom teorijom prava i austromarksizmom.¹⁵ Tome u prilog govori i pisanje bečke štampe o atentatu na Morica Šlika (1938. godine), gde se u maniru lošeg tabloida sugerisalo da takvi filozofi i ne zaslužuju bolje nego da ih studenti ubiju na stepeništu zgrade Univerziteta.¹⁶

Izuzetak među logičkim pozitivistima bio je Oto Nojrat. Ovaj, kako ga Ejer (Ayer) slikovito opisuje¹⁷, grdosija, koji se potpisivao tako što je crtao slova, bio je dosledni marksista i socijaldemokrata, sa velikim simpatijama za

¹³ „Jedan preživeli posetilac prvih sastanaka Bečkog kruga (Peter Hempel) rekao mi je jednom prilikom da je u Krugu postojao dogovor da se politika ostavi ispred vrata. Naše današnje viđenje je da politika, kao i vazduh koji dišemo, neće da ostane napolju.“ Videti: Peter Gallison, „Constructing Modernism: The Cultural Location of *Aufbau*“, op. cit., p. 39.

¹⁴ Videti: Friedrich Stadler, „The Vienna Circle: Context, Profile, and Development“, op. cit., p. 30.

¹⁵ Ibidem, p. 29.

¹⁶ Videti: A. J. Ayer, „Editor's Introduction“, in: A. J. Ayer (ed.), *Logical Positivism*, The Free Press, New York, 1959, p. 7. Ipak, filozofija logičkog pozitivizma nije svuda nailazila na osudu. U Velikoj Britaniji se dobro uklopila u levičarske krugove, koji su tokom tridesetih godina bili sinonim za boemski život, džez-klubove i radnička prava: „Logički pozitivizam je viđen kao deo takvog života: vezivao je razum za progresivnu politiku, seksualnu slobodu, kao i antiklerikalne i antiautoritarne poglede na sva pitanja.“ Videti: Michael Ignatieff, *Isaiah Berlin: A Life*, Metropolitan Books, New York, 1998, p. 83.

¹⁷ A. J. Ayer, *Filozofija u dvadesetom vijeku*, op. cit., p. 150.

tekovine Revolucije u Rusiji. Nojrat se s takvim političkim ubedenjima okušao i u praksi. Odmah nakon završetka Prvog svetskog rata postavljen je za predsednika Centralne kancelarije za ekonomiju i radnike u Minhenu u okviru kratkotrajne Bavarske Sovjetske Republike.¹⁸ Nojratova politika zasnivala se na nečemu što bi se moglo nazvati pretečom američkog *New Deal* i kombinacije sa planskom ekonomskom politikom. Shvativši da ratna mašinerija centralizuje ekonomiju i maksimizuje proizvodnju, Nojrat je pokušao da podigne nivo produktivnosti i blagostanja radnika kroz sistem povećane proizvodnje i potrošnje, gde je centralna organizacija (u ovom slučaju država Bavarske) imala ulogu pokretača ekonomije (kroz naručivanje krupnih poslova). Projekat je dao ograničene rezultate, budući da je, po padu Bavarske Sovjetske Republike 1919. godine, Nojrat uhapšen i deportovan u Austriju.

Ubrzo po povratku u Beč, Nojrat je uhvatio korak sa tendencijom razvoja austrijske prestonice. Ubrzo je počeo da radi na sopstvenom časopisu pod nazivom „Der Aufbau“.¹⁹ U uvodu uredništva prvog broja (februar 1926. godine) napisano je: „Želimo da radimo na kulturnom, socijalnom i ekonomskom *Aufbau* društva, koji treba da pronađe jasnost i poredak u trenutnoj mutnini, dezorijentisanosti i haotičnoj konfuziji.“²⁰ Nojrat je u pojmu *Aufbau* video tehničko sredstvo za realizaciju onoga što treba supstancijalno da sledi, tj. za socijalnu revoluciju. *Aufbau* je proces emancipacije svesti radnika pretpostavljao kroz prihvatanje činjenice o napretku tehnologije, kroz poboljšanje uslova rada u fabrikama i u obrazovanju, i kroz isticanje značaja javne sfere. Na taj način se dolazi do udaljavanja od tradicionalnog junkersko-seljačkog društva i ističu se osnovne vrednosti antinacionalizma i antiklerikalizma. Treba naglasiti da Nojratov marksizam i potrebu za revolucijom nisu podržavali svi članovi Bečkog kruga, ali su delili sa njim levičarske poglede na svet.

Galison je primetio da je Nojrat bio prvi logički pozitivista koji je „premostio“ tehničko-racionalnu (tj. formalno logičku) prirodu *Aufbau* i materijalistički pogled na svet, uočavajući dijalektičku vezu između razornih posledica Prvog svetskog rata i izgradnje novog levičarskog poretka.²¹ Ne osporavam činjenicu da je Nojrat među prvima uvideo važnost pojma *Aufbau* van konteksta izgradnje teorije, ali mi se čini da dijalektika ne čini deo njegovih objašnjenja socijalnih procesa, te da je to, pored sumnji u determinizam, najvažnija razlika između njega i klasičnih marksista. Nojratov rad u vezi sa socijalnim pojavama mora se posmatrati u kontekstu njegove filozofije nauke, koja se

¹⁸ Videti: Peter Gallison, „Constructing Modernism: The Cultural Location of *Aufbau*“, op. cit., p. 24.

¹⁹ Ibidem, p. 24.

²⁰ Citirano u: Ibidem, p. 24.

²¹ Ibidem, p. 24.

zasniva na antifundacionalizmu, teorijskom pluralizmu i uslovljenosti istraživanja socioistorijskim kontekstom.²² Njegova istraživanja počivaju na dubokom uverenju da nijedna hipoteza nema snagu nužnosti i da se uvek može zameniti pomoćnom hipotezom. Osnova Nojratovog antifundacionalizma sadržana je u terminu *Ballungen*.²³

Boran Berčić je u nedavno objavljenoj studiji o *Bečkom krugu* primetio da je logičkopozitivistički *credo* da svako istraživanje polazi od iskustva.²⁴ Za Nojrata, filozofska delatnost mora biti u službi činjenice da je iskustvo raznoliko, te iskazi moraju pratiti takvo stanje stvari.²⁵ Iskazi, kao ono što je dato u procesu istraživanja, moraju računati na *Ballungen*.²⁶ Iskustvo je, za Nojrata, uvek predstavljeno *kroz celinu* svega onoga što verujemo da znamo. Za razliku od svojih kolega u okviru *Kruga*, posebno Šlika i Karnapa, Nojrat nije delio mišljenje da se iskustvo može neposredno i bez ostatka opisati naučnim jezikom. S gnušanjem je odbacio mogućnost da „jezik slika stvarnost“ kao skrivenu metafiziku. Nije dovoljno reći da se radi o nadgradnji antirealizma, jer je Nojratov napad na program klasičnog pozitivizma i empirizma mnogo jači: ono što je empirijski dato, budući da je uvek u vezi sa mnogim drugim verovanjima, opterećeno je „zakrčenjem“ koje onemogućava *izvesnost* rezultata naučnih istraživanja. To će reći da i prevođenje rečenica sa prirodnog jezika na tehnički takođe neće doprineti jasnoći onoga što je empirijski dato. Konačno, smisao *Ballungen* može se sažeti na sledeći način: „*Ballungen* je doslovno zakrčenje. Intuitivnije, može se predstaviti kao moderan grad kojeg posmatramo na mapi. Posmatrač vidi veliku masu, gustu u sredini a onda proređenu po ivicama, sa nedefinisanim granicama rasutim tamo-amo. To je *Ballungsgebiet*. Termin potiče od reči 'ballen', što znači napraviti klupko. Nojrat koristi *Ballungen* i da bi označio nepreciznost i složenost.“²⁷

²² Videti: Nancy Cartwright et al., *Otto: Neurath: Philosophy Between Science and Politics*, Cambridge University Press, Cambridge, 1996, p. 188.

²³ *Ballungen* kao karakteristika Nojratovih istraživanja može se prepoznati i u njegovim najranijim tekstovima, iako zrelu fazu dostiže u tekstovima iz 1931. i 1932. god., u jeku rasprave o protokolarnim rečenicama (*protocol sentences*).

²⁴ Boran Berčić, *Filozofija Bečkog kruga*, Kruzak, Zagreb, 2002.

²⁵ Videti: Nancy Cartwright and Jordi Cat, „Neurath against Method“, in: Ronald N. Giere and Alan W. Richardson (eds.), *Orgins of Logical Empiricism*, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1996, p. 82.

²⁶ Za razliku od svojih kolega u okviru *Kruga*, posebno Šlika i Karnapa, Nojrat nije delio mišljenje da se iskustvo može neposredno i bez ostatka opisati naučnim jezikom, dok je s gnušanjem odbacio mogućnost da „jezik slika stvarnost“ kao skrivenu metafiziku.

²⁷ Nancy Cartwright et al., *Otto: Neurath: Philosophy Between Science and Politics*, op. cit., p. 190.

Verujem da se *Ballungen* može prikazati preciznije. Iskazi pokušavaju da opišu iskustvo koje podseća na „saobraćajni kolaps“. Svaki automobil i učesnik u saobraćaju, zajedno sa mrežom puteva koji su neposredno ili posredno vezani za pravac koji je u zagušenju, čine deo kolapsa. Na jednom ili više mesta kolaps se svodi na „saobraćajni čep“, koji je zgusnut automobilima, ali su kolapsom pogođeni i oni koji voze drugim saobraćajnicama koje su neposredno ili posredno povezane s „čepom“. Bez obzira na tu „povezanost“, kolaps nije „sistem“. Dakle, ne može se tvrditi da je „čep“ neko stvarno stanje stvari, odnosno celina sa nekim sebi svojstvenim karakteristikama. Slično, ni automobili nisu delovi takvog „stanja stvari“. Automobili i mreža puteva su ono što je empirijski dato, i predstavljaju osnovu za rešenje problema kolapsa. Ali stvari se tu ne završavaju: svako ko pokuša da raščisti „čep“, mora uzeti u obzir i automobile koji pristižu, a za koje nema neposredno dostupne informacije kada i u kom broju će se pojaviti. Nojratova ideja je, dakle, da su, umesto kartezijanskih jasnih i razgovetnih osnova istraživanja, naučniku dostupni zbunjujući i neprecizni podaci od kojih mora da načini nekakav smisao.

Postoji nekoliko važnih karakteristika istraživanja, koje su direktna posledica ideje o *Ballungen*. Pre svega, Nojratov naučni pogled na svet (*Weltauffassung*) je holistički.²⁸ To će reći da se u naučnom istraživanju mora izbegavati selekcija činjenica u prilog potvrđivanju teorije, i da se „prava nauka“, prema Nojratu, „sastoji od sistematičnog ispitivanja svih mogućih slučajeva“²⁹. *Ballungen* čini da su veze, često, teško uočljive, ali zadatak naučnika je da ih učini smislenim. Jedno od osnovnih oruđa koje se u tom procesu koristi su pomoćne hipoteze. Uvođenje pomoćnih hipoteza često pobija osnovne pretpostavke generalne hipoteze, što unosi dozu neizvesnosti u rezultat istraživanja. Drugim rečima, nema konkluzivne proverljivosti podataka,

²⁸ U Poperovoj *Bedi istoricizma* može se naći objašnjenje kako holizam može biti deo naučnog pristupa, a da ne zapadne u metafiziku. Poznato je da u nauci postoje pristupi koji se zasnivaju na pretpostavkama da su skupine organizovane celine, a ne proste agregacije sopstvenih delova. Toga je svestan i Poper, te navodi da se mogu pronaći holistički pristupi i u nauci, poput geštalt psihologije. Međutim, za razliku od nauke koja ispituje *svojstva* koja čine celinu organizovanom, holizam, koji Poper kritikuje, uzima da su takve pojedinosti osnov za generalizacije koje imaju zakonolike tendencije, te čine „istoriju čovečanstva“. Mislioci koji veruju u takav holizam zastupaju stanovište da se društvo može menjati samo kao celina, što Poper izjednačava sa kolokvijalnim značenjem eksperimentisanja koje maši ulogu koju eksperimenti imaju u naučnim istraživanjima. Videti: Karl Poper, *Beda istoricizma*, Dereta, Beograd, 2009, str. 84, 88, 91.

²⁹ Otto Neurath, „On the Theory of Social Science“, in: Thomas E. Uebel and Robert S. Cohen (eds.), *Otto Neurath: Economic Writings*, Kluwer Academic Publishers, New York, 2004, p. 278.

već istraživanje može da učvrsti ili prodrma samopouzdanje naučnika da je na dobrom putu da reši problem.³⁰ Umesto logičke izvesnosti, „Nojratov napad ostavlja naučni metod logički otvorenim“.³¹

Nojratova ideja o *Ballungen* deo je projekta kojim se racionalizam odbacuje kao pseudocilj. Ideja da istraživanje polazi od *tabula rasa*, u koju naučnik upisuje podatke, jeste luksuz koji se ne može priuštiti. Izgradnja teorije ne počinje na čvrstoj „tabli“, već kako Nojrat primećuje, na otvorenom moru, bez temelja i mogućnosti korišćenja samo najboljih delova.³² Nepreciznost koja karakteriše dostupne podatke ponekad se opisuje u međusobno pobijajućim rečenicama. Međutim, za razliku od Popera koji tvrdi da, kada se teorija izgradi, iskazi koji je potvrđuju često su međusobno protivrečni, Nojrat odbacuje mogućnost da teorija može sadržati takve tvrdnje. U toku izgradnje teorije, neke od tvrdnji se moraju odbaciti: podaci su neprecizni, teorije nisu.³³ Da se još jednom pozovem na primer saobraćajnog kolapsa: u raščišćavanju „saobraćajnog čepa“ može se koristiti osobina automobila da idu napred ili u rikverc, da skrenu levo ili desno. Prema Poperu, to su hipoteze koje se moraju testirati; prema Nojratu, takav pristup doveo bi do lančanog sudara. Makar sve tvrdnje bile istinite, neke od njih se moraju odbaciti zarad koherentnosti teorije. Ključnu ulogu u tom procesu ima saradnja među naučnicima, koja rezultira *odlukom* o tome koja će hipoteza opstati u istraživanju.

Hipoteze se, dakle, odbacuju skoro arbitrarno, što je deo konvencionalističkog nasleđa koje je Nojrat donekle prihvatio. Teorije o socioekonomskim promenama grade se po istom obrascu. Promene moraju biti u skladu sa teorijskim pluralizmom, npr. da kombinuju najbolje iz socijalizma (centralno planiranje i podsticanje proizvodnje) i liberalizma (saradnja i slobodna distribucija). O tome šta od oba poretka mora da otpadne zavisi od *odluke* socijalnog inženjera nakon uvida u rezultate drugih relevantnih istraživanja koje savremene socijalne nauke (psihologija, ekonomija i „nauka o vladavini“) mogu da ponude. Drugo, za Nojrata kao marksistu, svako istraživanje je istorijski i

³⁰ Nojratovo shvatanje naučnog istraživanja izražava skepticizam prema mogućnosti izgradnje naučnog sistema. Posledica takvog pogleda je i odbacivanje Karnapovog shvatanja *Aufbau*, kao izgradnje materijalnog sveta isključivo pomoću ekstenzionalnog jezika klasa i relacija, ali i generalno nepoverenje u delotvornost hipotetičko-deduktivnog metoda. Videti: Nancy Cartwright et al., *Otto: Neurath: Philosophy Between Science and Politics*, op. cit., p. 192.

³¹ Ibidem, p. 203.

³² Otto Neurath, „Protocol Sentences“, in: A. J. Ayer (ed.), *Logical Positivism*, op. cit., p. 201.

³³ Videti: Nancy Cartwright et al., *Otto: Neurath: Philosophy Between Science and Politics*, op. cit., p. 209.

društveno uslovljeno, što će reći da se objašnjenje socijalnih promena mora davati uz uvažavanje šireg konteksta.³⁴ Nojrat, koji se obrazovao u domenu socijalnih nauka (lingvistika i ekonomija) i u vremenu *Methodenstreit*, nije mogao da prihvati da struktura naučne teorije nema veze sa društvenim okolnostima u kojima je konstruisana, te da se može u celosti zasnovati na teoriji motivacije.³⁵ Otuda je Nojrat oduvek insistirao da rečenice naučnih teorija moraju da budu rečenice „stvarnih govornika u stvarnim situacijama.“³⁶ Nema govora o idealnim stanjima koja bi mogla u dijalektičkom prevratu da prevladaju „realne situacije“. Radi se o shvatanju politike kao rešavanju neslaganja među socijalnim akterima, gde su rečenice „stvarnih govornika“ njihovo (javno) ponašanje, a ne istorija motivacije. Umesto dijalektičkog odnosa, reč je o relaciji između materijalnih osnova (ponašanje aktera) i *Aufbau* kao konstrukcije materijalnog sveta.

Istraživanje u socijalnom domenu je „kalkulus relacija“.³⁷ Nojratova ideja bila je da se time zameni metodološki individualizam liberalnih teorija, koji počiva na lošem subjektivizmu. Nojrat ne poriče da motivi pojedinca imaju svoj značaj za istraživanje, ali samo ako se uzimaju kao činjenica da je pojedinac postupio prema nekoj nameri. Samo značenje motivacije nije relevantno, čak bi njeno ispitivanje vodilo u metafiziku.³⁸ Značenje motivacije je privatna stvar subjekta, i irelevantna u naučnom istraživanju. Dok motivacija ima izvesnu ulogu u ispitivanju ponašanja pojedinaca, iz ispitivanja institucija i organizacija treba je potpuno odstraniti.³⁹ Kalkulus relacija, koji treba da zameni teoriju motivacije, polazi od javno dostupnih sadržaja, kao onoga što je objektivno dato. Kako u socijalnim istraživanjima posebno dolazi do izražaja neuhvatljivost i difuznost svih kontingentnih i mogućih klasa i relacija, Nojratova ideja o *Ballungen* od posebnog je značaja za razumevanje dometa socijalnog inženjera.

³⁴ Važna razlika u odnosu na klasični marksizam je u tome što Nojrat nije bio determinista: ekonomska baza jeste osnova društveno-pravne nadgradnje, ali ekonomski poredak može u svakom trenutku odbaciti ako se pokaže nefunkcionalnim. To važi kako za kapitalizam tako i za plansku proizvodnju.

³⁵ Videti: Nancy Cartwright et al., *Otto: Neurath: Philosophy Between Science and Politics*, op. cit., p. 213.

³⁶ Nancy Cartwright and Jordi Cat, „Neurath against Method“, in: Ronald N. Giere and Alan W. Richardson (eds.), *Orgins of Logical Empiricism*, op. cit., p. 86.

³⁷ Otto Neurath, „On the Theory of Social Science“, in: Thomas E. Uebel and Robert S. Cohen (eds.), *Otto Neurath: Economic Writings*, op. cit., 278.

³⁸ Ibidem, p. 283.

³⁹ Nojrat je time anticipirao raspravu koja će se voditi sredinom XX veka, kada su kritičari bihejvioralizma podvlačili da je pripisivanje motivacije državama, partijama, sindikatima itd., kategorijalna greška, budući da samo pojedinci mogu imati motive.

LOGIČKI POZITIVIZAM U „CARINSKOM RATU“

Tokom prve dve decenije XX veka Oto Nojrat objavio je više radova iz oblasti socio-ekonomskih istraživanja, sa posebnim naglaskom na ekonomiju rata. Nojratova istraživanja o ekonomiji rata uticala su na njegovo viđenje uloge centralnog planiranja u ekonomskoj modernizaciji društva. Jedan od tekstova u kome Nojrat pokazuje kako ratno stanje može da dovede do modernizacije privredne delatnosti i otvaranja tržišta vezan je za uspon srpske privrede za vreme tzv. „Carinskog“ ili „Svinjskog rata“. Kao prvi značajan rezultat prosperiteta srpske privrede, Nojrat je prepoznao u vojnim i političkim uspesima u balkanskim ratovima.⁴⁰

Nojratova osnovna teza je da socijalni i politički filozofi, kada ispituju uspehe ili neuspehe neke države, ne mogu se oslanjati na izolovane faktore poput ekonomske motivacije, spoljnopolitičkih okolnosti, ili unutrašnjih strujanja. Umesto toga, istraživanje moći države mora da obuhvati *celokupnu strukturu društva*.⁴¹ Srbija s početka prošlog veka predstavlja pogodan primer za takvu vrstu istraživanja jer je imala homogenu ekonomsku bazu sa 80% učešća primarne proizvodnje, i relativno stabilnu političku nadgradnju, bez dubokih socijalnih rascepa.⁴² U to vreme, srpska privreda suočavala se sa dva izazova: uvođenje trgovinske blokade od strane Austrougarske monarhije 1906. godine, kao i započinjanje balkanskih ratova koji su usloveli opštu mobilizaciju muške populacije. Sve važeće ekonomske teorije predviđale su propast srpske privrede, koja je u potpunosti bila zavisna od trgovinske razmene s Austrougarskom monarhijom, ali i pogođena mobilizacijom koja je ostavila retko kog ratara da obrađuje zemlju. Ipak, to se nije desilo. Naprotiv, prema Nojratovim podacima, srpska privreda se u tom periodu modernizovala i doživela „bum“. Kako se to može objasniti?

Nojratova osnovna hipoteza može se sažeti u sledećem: politika modernizacije srpske privrede s početka XX veka zasnivala se na uvođenju modernih tehnologija i tehnika u procese primarne proizvodnje, uz postepeno spajanje sa tradicionalnim sistemom *zadrugarstva* i običajnog prava. Osnovni pojam od kojeg Nojrat kreće je, dakle, *zadruga*.⁴³ Pored empirijski merljivih učinaka zadruge kao kolektivnog sistema primarne proizvodnje, pojam karakteriše i vrednosni element koji Nojrat prepoznaje u *solidarnosti*. Kao logičkog pozitivistu, Nojrata više interesuje kako solidarnost utiče na formiranje socijalnih

⁴⁰ Videti: Otto Neurath, „Serbia's Successes in the Balkan War [1912]“, in: Thomas E. Uebel and Robert S. Cohen (eds.), *Otto Neurath: Economic Writings*, op. cit.

⁴¹ Ibidem, p. 201.

⁴² Ibidem.

⁴³ Ibidem, p. 202.

odnosa među proizvođačima, nego što posvećuje pažnju filozofskoj vrednosti ovog pojma. Vrednosti, kao takve, merljive su kao činjenice koje donose „zadovoljstvo“ ili „bol“ ljudima koji ulaze u socijalnu interakciju.⁴⁴ Dva su indikatora solidarnosti u srpskoj primarnoj proizvodnji s početka XX veka: „seljačka agrarna demokratija“, koja počiva na ekonomskim funkcijama zadruge, i međusobna ispomoć seljaka u nepovoljnim vremenima, koja se uređuju običajnim pravom kroz obavljanje *mobe*.⁴⁵

Prema Nojratovom sudu, značaj zadruge i običajnog prava za Kraljevinu Srbiju je izuzetan. Pre svega, tradicija zadrugarstva omogućila je formiranje svesti kod zemljoradnika i stočara o potrebi za *saradnjom*. Takva svest je dobro reagovala na sistem kooperacije koji je počeo da se razvija u Srbiji krajem XIX veka: „Čak i da pretpostavimo da je *Zadruga* stvar prošlosti, pomogla je srpskom seljaštvu da kroz brojne periode lakše podnese destruktivne uticaje modernog tržišnog ekonomskog poretka.“⁴⁶ Benefiti sistema kooperanata bili su, ipak, brzo vidljivi kroz tehnološke i tehničke inovacije u načinu obrade zemlje, kao i kroz povećan izvoz poljoprivrednih proizvoda koji su kooperanti dobijali po povlašćenim cenama. Drugim rečima, sistem kooperanata bio je *Aufbau* srpske privrede. Međutim, Nojrat nije bio pristalica ideje da su jednom pokrenuti procesi modernizacije nužni, odnosno proizvod kakvog ekonomskog determinizma. Posledica sistema kooperanata bila je stvaranje ekonomske zavisnosti Kraljevine Srbije od Austrougarske monarhije. Sa uvođenjem carinske blokade 1906. godine, Kraljevina Srbija se našla u nezavidnom položaju. Međutim, kako Nojrat primećuje, s aspekta uvoza, Srbija nije bila previše pogođena Blokadom, jer je njena srednja klasa lako mogla bez skupih dobara, poput svile ili kafe, koje je uvozila iz Monarhije, kao i bez tehnologije koju su kooperanti omogućavali.⁴⁷ Dakle, u početku, Srbija je zaista mogla da se osloni na autonomnost i autarhičnost svoje primarne proizvodnje. Ishod „Carinskog rata“ ipak je dobro poznat: Srbija je uvećala svoju proizvodnju i izvoz, otvarajući tržište ka Nemačkoj, Francuskoj i Italiji. Trgovinska razmena između

⁴⁴ Nojrat primećuje da se iz „zadovoljstva“ i „boli“ ne može izvesti utilitaristički princip da svako teži umanjenu boli i uvećanju zadovoljstva. Umesto toga, naučnik treba da se zadovolji da su mu „zadovoljstvo“ i „bol“ dati kao činjenice na osnovu kojih može da objašnjava nastanak i prestanak socijalnih interreagovanja. Videti: Otto Neurath, „On the Role of Moral Value Judgements in the Economic Sciences“, in: Thomas E. Uebel and Robert S. Cohen (eds.), *Otto Neurath: Economic Writings*, op. cit., p. 297/8.

⁴⁵ Videti: Otto Neurath, „Serbia's Successes in the Balkan War [1912]“, in: Thomas E. Uebel and Robert S. Cohen (eds.), *Otto Neurath: Economic Writings*, op. cit., p. 203.

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ Ibidem, p. 209.

Nemačke i Srbije skočila je višestruko u odnosu na period pre 1906. god., posebno zahvaljujući snalažljivosti srpskih trgovaca koji su pokazali ekonomistima da „politički savezi ne sprečavaju ekonomsku kompeticiju“.⁴⁸

Modernizacija srpske privrede i proces otvaranja tržišta dobar je primer kako se, prema Nojratovom sudu, grade istraživanja iz socijalne i političke filozofije, koja počivaju na empirijskim osnovama. Iako je osnovna hipoteza bila da zadruga čini osnovnu instituciju srpske privrede, primetna je Nojratova spremnost da uvođenjem pomoćne hipoteze o benefitima sistema kooperacije proglasi zadrugu prevaziđenim oblikom ekonomskog udruživanja, kao parohijalnog sistema u kome seljak ne vidi dalje od svoje njive i štale. Ne radi se, dakle, o dijalektičkom prevazilaženju, već o primeni kalkulusa: kooperacija je efikasniji sistem koji dovodi do modernizacije primarne proizvodnje. Ali kao što se vidi iz primera sa „Carinskim ratom“, ni sistem kooperanata nije nešto na šta bi Nojrat založio reputaciju svog objašnjenja: sa promenjenim političkim i ekonomskim odnosima između Kraljevine Srbije i njenog glavnog trgovinskog partnera, tradicionalni načini proizvodnje ponovo postaju ekonomski opravdani. Modernizacija srpske privrede dobar je primer kako se može kombinovati planska proizvodnja sa slobodnim tržištem, odnosno ekonomskim indeterminizmom.

Institut običajnog prava, s druge strane, predstavlja primer kako u izgradnji teorije funkcioniše „zakrčenost“ (*Ballungen*) empirijskih datosti. Održanje srpske privrede na nogama tokom mobilizacije i balkanskih ratova Nojrat pripisuje solidarnosti koja je postojala u okviru pravne i političke nadgradnje. Običajno pravo (tj. institut *mobe*) osigurao je da mobilizacija ne ostavi previše traga na obavljanje ratarskih poslova. Održanje nivoa proizvodnje u odnosu na predratnu godinu (čak i uvećanje u slučaju pšenice)⁴⁹ ne može se objasniti samo pomoću solidarnosti, posebno u krajevima gde je većina muškog stanovništva bila mobilisana. Umesto toga, mora se uzeti u obzir struktura poseda, koji su uglavnom bili mali i pogodni za brzo obavljanje ratarskih poslova.⁵⁰ Drugi važan činilac je tradicionalna podela poslova. Nojrat primećuje da, za razliku od drugih poljoprivrednih društava na istom nivou razvijenosti, u Srbiji postoji tradicija ravnopravnog obavljanja poljskih radova među svim članovima porodice.⁵¹ Drugim rečima, u vremenu mobilizacije došle su do izražaja prednosti „seljačke agrarne demokratije“, gde se odlazak muške populacije u rat nije previše odrazio na proizvodnju primarnih proizvoda. To će reći da je pojam solidarnosti, u srpskoj agrarnoj tradiciji, tesno povezan sa

⁴⁸ Ibidem, p. 210.

⁴⁹ Videti poređenje u: Ibidem, p. 203.

⁵⁰ Ibidem, p. 202.

⁵¹ Ibidem.

pojmom *jednakosti*, koja se empirijski ogleda kroz podelu rada. Otuda, značaj običajnog prava za modernizaciju privrede koncentrisan je oko više tradicionalnih instituta, što onemogućava da se pruži konkluzivno objašnjenje o tome šta je najbolji put za državu koja je na nivou razvijenosti Kraljevine Srbije. Konačno, pozivanjem na solidarnost i jednakost, Nojrat pokazuje zašto *odluka* istraživača da uvede pomoćne hipoteze u objašnjenje, uvek mora da bude praćena *opravdanjem*.

Jednakost kao deo običajnog prava u srpskom društvu nije značajna samo u podeli rada, već je omogućila političku stabilnost u ekonomskoj krizi za vreme „Carinskog rata“ i balkanskih ratova. Nojrat primećuje da ekonomski uspeh „ne bi mogao da bude tako značajan da takođe nije postojao određen stepen nacionalnog i verskog jedinstva“.⁵² Opšte je poznato da u ratnim vremenima država umnogome diktira privrednu aktivnost. Mobilizacija je samo jedan od primera, ali takođe se može navesti i povećana potražnja za snabdevanjem vojske hranom i opremom. Ono što je specifično za srpske prilike, prema Nojratovom istraživanju jeste da je takva promena u društvenom i ekonomskom stanju propraćena velikom euforijom među stanovništvom.⁵³ Solidarnost privrednog ponašanja sa političkim okolnostima u Kraljevini Srbiji objašnjava se kroz strateški cilj države, koji je još od XIX veka bio vezan za nacionalno i versko oslobođenje od Otomanske imperije. U odnosu na taj cilj, svi slojevi srpskog stanovništva postaju jednaki. To je posebno vidljivo kroz manjak socijalnih rascepa i lakog prevazilaženja političkih sukoba. Kako Nojrat primećuje, srpsku političku scenu često karakterišu nasilni obračuni među političkim protivnicima, ali i kao takvi „nisu duboko ukorenjeni kao u drugim državama, budući da su uglavnom zasnovani na ličnim netrpeljivostima. To je jedan od razloga zašto Srbi mogu u kriznim vremenima da s relativnom lakoćom obuzdaju unutrašnje političke sukobe, kako bi delali kao ujedinjena celina.“⁵⁴ Za većinu stanovništva u Srbiji, s početka XX veka, oslobođenje je cilj pred kojim sve razmirice u kriznim vremenima prestaju.

Da li Nojratovo pozivanje na „nacionalno i versko ujedinjenje“ ipak svodi objašnjenje na neku vrstu teorije motivacije? Verujem da se ne može sporiti oko toga da li je teorija motivacije uključena u objašnjenje: primarni proizvođači, mobilisani vojnici, sukobljeni političari, svakako imaju motive da odlože svoje interese zarad postizanja nacionalnog cilja. Međutim, važno je primetiti da se motivacija pozicionira u objašnjenju ponašanja *pojedinaca*, a ne kolektiviteta. Nacija, država, političke partije nemaju motive ali mogu imati *ciljeve* koji motivišu pojedince. Ciljevi kao takvi su *vrednosti*, koje su empirijski

⁵² Ibidem, p. 221.

⁵³ Ibidem, p. 233.

⁵⁴ Ibidem, p. 202.

merljive onoliko koliko pojedinci o njima mogu javno raspravljati.⁵⁵ Drugim rečima, objašnjenje o srpskom privrednom i ratnom uspehu ne može se svesti na teoriju motivacije jer bi to pretpostavilo mogućnost merenja subjektivnih oseta, što je na korak od metafizičke tvrdnje da je moguće intuitivno razumevanje „pravih motiva“ ili „volje“ nacije, države i drugih kolektivnih entiteta. Umesto toga, Nojrat se zalaže za skromniji učinak teorije motivacije, koja ne objašnjava ništa više u socijalnim interakcijama nego da pojedinci osećaju zadovoljstvo ili bol kada u njih stupaju: „Na isto se svodi da li imam osećaj boli zbog socijalnog poretka ili zubobolje“.⁵⁶

Primer uspeha Kraljevine Srbije u balkanskim ratovima pokazuje najmanje tri načela na kojima bi mogao da počiva odnos logičkih pozitivista prema socijalnoj i političkoj filozofiji. Prvo, potreba za uvažavanjem svih aspekata društvenih procesa zahteva *teorijski pluralizam* i saradnju među istraživačima različitih profila. Nojratovo objašnjenje ekonomskog uspeha Srbije podjednako se oslanja na znanja iz agrarne ekonomije, ekonomije rata, kao i na poznavanje osnovnih pojmova političke filozofije, poput demokratije, solidarnosti i jednakosti. Drugo, hipoteze koje se koriste u istraživanju, usled „zakrčenosti“ (*Ballungen*) onoga što je empirijski dato, ne mogu se smatrati sigurnim putem do objašnjenja društvenih procesa. Iako je smislenije upotrebljavati hipoteze umesto filozofskih intuicija, to i dalje ne garantuje izvesnost tako dobijenog znanja. Konačno, od posebne važnosti za političku filozofiju je i status vrednosti u istraživanju. Na osnovu Nojratovog primera sa Kraljevinom Srbijom, mogu se odbaciti optužbe da logički pozitivizam nije uzimao ozbiljno vrednosti i da ih je odbacivao kao rezidue metafizike i teologije. Vrednosti su standardni deo istraživanja o političkom poretku društva. Problem se generiše oko pitanja da li se vrednosti mogu neposredno istraživati ili se moraju svoditi na institucije i stavove pojedinaca koji ih koriste. Za Nojrata, čini se, važi drugi slučaj. Budući da se nisu bavili političkim vrednostima, logički pozitivisti ostavili su u nasleđe veliki broj problema koji takav stav povlači, poput vrednosnog relativizma, skepticizma, čak političkog nihilizma. Da li je to tako na ovom mestu se ne može suditi, barem ne, kako bi Nojrat rekao, pre nego što se uzme u obzir celokupno stanje u nauci, filozofiji, a posebno moralnoj i političkoj filozofiji tog vremena.

⁵⁵ Otto Neurath, „On the Theory of Social Science“, in: Thomas E. Uebel and Robert S. Cohen (eds.), *Otto Neurath: Economic Writings*, op. cit., p. 283.

⁵⁶ Ibidem.

BIBLIOGRAFIJA

- [1] Ayer, A. J., *Filozofija u dvadesetom vijeku*, Svjetlost, Sarajevo, 1990.
- [2] Ayer, A. J., „Editor's Introduction“, in: A. J. Ayer (ed.), *Logical Positivism*, The Free Press, New York, 1959, pp. 3–30.
- [3] Berčić, Boran, *Filozofija Bečkog kruga*, Kruzak, Zagreb, 2002.
- [4] Cartwright, Nancy, Cat, Jordi, Fleck, Lola and Uebel, Thomas E., *Otto Neurath: Philosophy Between Science and Politics*, Cambridge University Press, Cambridge, 1996.
- [5] Cartwright, Nancy and Cat, Jordi, „Neurath against Method“, in: Ronald N. Giere and Alan W. Richardson (eds.), *Orgins of Logical Empiricism*, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1996, pp. 80–90.
- [6] Gallison, Peter, „Constructing Modernism: The Cultural Location of *Aufbau*“, in: Ronald N. Giere and Alan W. Richardson (eds.), *Origins of Logical Empiricism*, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1996, pp. 17–44.
- [7] Ignatieff, Michael, *Isaiah Berlin: A Life*, Metropolitan Books, New York, 1998.
- [8] Kolakovski, Lešek, *Filozofija pozitivizma*, Prosveta, Beograd, 1972.
- [9] Neurath, Otto, „On the Role of Moral Value Judgements in the Economic Sciences“, in: Thomas E. Uebel and Robert S. Cohen (eds.), *Otto Neurath: Economic Writings*, Kluwer Academic Publishers, New York, 2004, pp. 297–298.
- [10] Neurath, Otto, „On the Theory of Social Science“, in: Thomas E. Uebel and Robert S. Cohen (eds.), *Otto Neurath: Economic Writings*, Kluwer Academic Publishers, New York, 2004, pp. 265–291.
- [11] Neurath, Otto, „Protocol Sentences“, in: A. J. Ayer (ed.), *Logical Positivism*, The Free Press, New York, 1959, pp. 199–208.
- [12] Neurath, Otto, „Serbia's Successes in the Balkan War [1912]“, in: Thomas E. Uebel and Robert S. Cohen (eds.), *Otto Neurath: Economic Writings*, Kluwer Academic Publishers, New York, 2004, pp. 200–234.
- [13] Novaković, Staniša, *Odnos nauke i metafizike u savremenoj analitičkoj filozofiji*, Institut za filozofiju, Beograd, 2002.
- [14] Plant, Rejmond, *Suvremena politička filozofija*, Naklada Jeseneski i Turk, Zagreb, 2002.
- [15] Poper, Karl, *Beda historicizma*, Dereta, Beograd, 2009.
- [16] Richardson, Alan W., „Introduction: Orgins of Logical Empirism“, in: Ronald N. Giere and Alan W. Richardson (eds.), *Orgins of Logical Empiricism*, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1996, pp. 1–16.
- [17] Sabine George, „Beyond Ideology“, *The Philosophical Review*, vo. 57, no. 1, pp. 1–26.
- [18] Stadler Friedrich, „The Vienna Circle: Context, Profile, and Development“, in: Alan W. Richardson and Thomas Uebel (eds.), *The Cambridge Companion to Logical Empiricism*, Cambridge University Press, Cambridge, 2007, pp. 13–40.

Bojan Vranić

BETWEEN THE LEFT AND THE “CUSTOMS WAR”:
WHAT WOULD BE THE POLITICAL
PHILOSOPHY OF LOGICAL POSITIVISTS?

Abstract

This paper is an attempt to explain the relation between philosophy of logical positivism, on the one hand, and political philosophy on the other. The author's starting point is the assumption that logical positivists did not get involved in political philosophy and that one can only indirectly draw conclusions about this relation. On the example of political activities of logical positivists in Austria between the two world wars, this paper explores whether logical positivists were leftist and egalitarian political philosophers. The second part of the paper investigates Neurath's view of the success of Serbia in the „Customs War“ and the „Balkan Wars.“ On the basis of Neurath's analysis the author demonstrates that the political philosophy of logical positivism would embrace theoretical and value pluralism.

Key words:

logical positivism, Ballungen, „Customs War“, Otto Neurath, pluralism.